

Ο Εισαγγελέας στο ακροατήριο

Σοφία Βιδάλη

Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής,

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Εισαγωγή

Ο Εισαγγελέας αποτελεί κρίσιμο θεσμό του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και ειδικότερα της ποινικής δίκης με ένα εύρος αρμοδιοτήτων που αφορούν εν γένει ανακριτικά, ελεγκτικά και στενά δικονομικά καθήκοντα.¹ Ο Εισαγγελέας είναι δικαστική αρχή, ανεξάρτητη από τα δικαστήρια και την εκτελεστική εξουσία και κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του και την έκφραση της γνώμης του ενεργεί αδέσμευτα, υπακούοντας στο νόμο και στην συνείδησή του (άρθρο 24§1 και 4 ΚΟΔΚΔΛ). Από δικονομική άποψη η έκφραση της γνώμης του Εισαγγελέα στο ακροατήριο πριν από την έκδοση της απόφασης είναι καθοριστική, επειδή, διαφορετικά η απόφαση είναι άκυρη (άρθρο 32 §1, 138, §2 και 3 ΚΠΔ).² Ο Εισαγγελέας αγορεύει με βάση τη συνείδησή του, αλλά την υποχρέωση αντικειμενικότητας και κατ' αναλογία με το δικαστή, είναι ελεύθερος, να αξιολογεί τα αποδεικτικά μέσα και τα όσα προέκυψαν κατά την ακροαματική διαδικασία, αλλά όχι αυθαίρετα, καθώς οφείλει να τεκμηριώνει την πρότασή του.³ Κατ' αναλογία με το δικαστή και σε συνδυασμό με το άρθρο 24 ΚΟΔΚΔΛ, η γνώμη του Εισαγγελέα διαμορφώνεται με βάση την αλήθεια των πραγματικών γεγονότων, την αξιοπιστία των μαρτύρων, την αξία των αποδείξεων.⁴

Η συνείδηση όμως στην οποία αναφέρεται ο νόμος δεν είναι αυτή του απλού πολίτη, αλλά εκείνο το σύνολο απόψεων και πεποιθήσεων που διαμορφώνεται με βάση το νομικό, επιστημονικό, κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο της σκέψης του και την επαγγελματική του νοοτροπία, που συντελούν στη διαμόρφωση της πεποίθησής του. Επομένως, η πεποίθηση του Εισαγγελέα

1. Βλ. αναλυτικά τις αρμοδιότητες άρθρο 25 §2-4, του *Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και δικαστικών Λειτουργιών*, ν. 1756/1988 ως ισχύει: στο εξής θα αναφέρεται ως ΚΟΔΚΔΛ).

2. Καρράς, Α. (2011), *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 173.

3. Βλ. Κωνσταντινίδης αναφερόμενος σε δικαστές ιδίως, στο: Κωνσταντινίδης Άγγελος (2014), «Η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων,- ανέλεγκτη περί των πραγμάτων κρίση και ο αναίρετικός έλεγχος της ποινικής νομολογίας», σε Κωνσταντινίδης, Α., Δαλακούρας, Θ., *Εμβάθυνση το Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 363, 364, 365. Επίσης, Καρράς, 173.

4. Κωνσταντινίδης, 363.

δεν διαμορφώνεται μόνον μέσα από νομικά κριτήρια και στοιχεία, αλλά και από εξω-νομικά (που ανάγονται και στο δίκαιο της ηθικής απόδειξης) που ελάχιστα έχουν διερευνηθεί σε σχέση με την ουσιαστικό ρόλο του στο ακροατήριο.

Όπως είναι γνωστό⁵ μια ποικιλία εξω-νομικών παραγόντων (οργανωσιακοί, κοινωνικοί οικονομικοί, κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των διαδίκων) αλλά και η ατομική συγκρότηση του δικαστικού λειτουργού επιδρούν στις διαδικασίες επιλογής και λήψης αποφάσεων για την ενοχή ή την αθωότητα των κατηγορουμένων και προσδιορίζουν την επιλεκτική λειτουργία του ποινικού συστήματος.⁶ Η επιλεκτική λειτουργία λειτουργεί ως φίλτρο⁷ και κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο και διαμορφώνεται, εκτός από το νόμο και μέσω μίας αλληλουχίας λήψης αποφάσεων σε συνδυασμό με ένα αυξημένο ή μη βαθμό διακριτικής ευχέρειας⁸ που ανάγεται και στην αρχή της ηθικής απόδειξης.

Οι εισαγγελικές προτάσεις ως υπόδειγμα ανάλυσης των εξω- νομικών παραγόντων επίδρασης στην απονομή της δικαιοσύνης

Στις επόμενες σελίδες και με αφορμή ορισμένες πρόσφατες πολύκροτες δίκες, θα αναλυθεί το ζήτημα των εξωνομικών παραγόντων που επηρεάζουν την πεποίθηση του εισαγγελέα και συντελούν στη διατύπωση των προτάσεων του. Πρόκειται τις αγορεύσεις των εισαγγελέων στην υπόθεση δολοφονίας της Ελένης Τοπαλούδη και στην υπόθεση της δολοφονίας Παύλου Φύσσα, που ξεσήκωσαν θύελλα αντιδράσεων και τις επικαλούμαστε εδώ για να διερευνήσουμε το ζήτημα της επιλεκτικότητας (βλ. επομ.). Ειδικότερα με βάση τα δημοσιοποιημένα αποσπάσματα προκύπτει μια *παραμόρφωση* της αρχής της ηθικής απόδειξης σύμφωνα με την οποία «ο εισαγγελέας δεσμεύεται μόνο από το νόμο και τη συνείδησή του». Άλλοτε εντοπίζονται επιλεκτικές ταυτίσεις εισαγγελικών λειτουργών με διάδικους, ενώ αλλού φαίνεται, ότι δεν λήφθηκαν υπόψη όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που είχαν κατατεθεί και οι εισαγγελείς οδηγήθηκαν σε παράδοξες τουλάχιστον προτάσεις.. Τα παραδείγματα αυτά δεν αποτελούν ενδεχομένως τον

5. Ήδη από το 1970 ο Quinney είχε αναδείξει την επίδραση των εξωνομικών παραγόντων στην ποινική δίκη και στην επιμέτρηση της ποινής, όπου η ποινή δεν σταθμίζονταν με βάση την συμπεριφορά τους αλλά με βάση εξωνομικούς παράγοντες Quinney, R., 2008 (1970), *The social reality of Crime* (εισαγωγή A.J. Trevino), Transaction Publishers, New Brunswick and London, 165-168.

6. Βλ. και Βιδάλη, Σ. (2017), *Πέρα από τα όρια*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 83-84- Καρύδης Β (2010), *Όψεις του κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή.

7. Weis Vegh V. (2017), «Criminal, Selectivity in the United States: a history plagued by Class & Race Bias», *De Paul journal of Criminal Justice*, Vol. 10 (2), Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2999412.

8. Quinney, R., 2008 (1970), 141.

κανόνα, αλλά δεν είναι προφανές ότι αποτελούν εξαίρεση και επομένως, εύλογα προκαλούν το ενδιαφέρον.

Η δολοφονία Τοπαλούδη

Στην περίπτωση δολοφονίας της Ελένης Τοπαλούδη,⁹ η Εισαγγελική πρόταση ξεσήκωσε αντιδράσεις που περιορίστηκαν στην στάση της Εισαγγελέως απέναντι στο δικηγορικό επάγγελμα και στους δικηγόρους, χωρίς, ωστόσο, να περιλάβουν -εκτός εξαιρέσεων- και εκείνο το τμήμα της αγόρευσης, που αφορούσε προβληματικές εκφράσεις για το θύμα και απαξιωτικές για τους δράστες, οι οποίες έλαβαν μεγάλη δημοσιότητα και δεν διαψεύστηκαν και επομένως, εγκύρως τις επικαλούμαστε εδώ.

Ιδιαίτερα φορτισμένη συναισθηματικά η τοποθέτηση της εισαγγελέως που απευθύνεται στους γονείς του θύματος, με διατυπώσεις όπως η ακόλουθη, εγείρει πολλά ερωτηματικά για τη συμβολή της στην τεκμηρίωση της κατηγορίας, ενώ είναι τουλάχιστον άστοχη και άσκοπα γλαφυρή η αντίληψη, ότι η επικράτηση της Δικαιοσύνης συνεπάγεται κάποια καταστροφή και όχι την κοινωνική ειρήνευση:

«Αυτό που απηχεί καλύτερα την αλήθεια που θέλετε να ακούσετε είναι ότι το παιδί σας ήχθη ως πρόβατο επί σφαγή και ως αμνός άμωμος. Ας επικρατήσει Δικαιοσύνη και ας χαθεί ο κόσμος όλος. Αυτό εκφράζει την Εισαγγελέα της έδρας...».¹⁰

Στην ίδια υπόθεση, σε άλλο σημείο της αγόρευσής της η Εισαγγελέας φέρεται ότι είπε για τους δράστες:

«... Δεν είναι νοήμονες να καταλάβουν, ότι αυτό που πάνε να κάνουν πιθανόν να μην τους βγει. Δεν έχουν ανοίξει ποτέ βιβλίο στη ζωή τους, έτσι τους έχουν μεγαλώσει...».¹¹

Το δικαϊκό μας σύστημα επιβάλλει στους δικαστικούς λειτουργούς ένα ελάχιστο σεβασμού έναντι των δραστών εγκλημάτων (άρθρο 332 ΚΠΔ). Η έλλειψη ψυχραιμίας, η απαξία για το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατηγορουμένων και η εύλογη συνειρμική υπόθεση, ότι κάθε άνθρωπος, που δεν έχει «ανοίξει βιβλίο» είναι εν δυνάμει εγκληματίας, ιδίως βιαστής, δημιουργούν πολλά ερωτηματικά για το επαγγελματικό προφίλ του Εισαγγελέα. Ούτε έχουν θέση μομφές κατά

9. Βλ. για την υπόθεση συνοπτικά αντί άλλων: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%86%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CF%8D%CE%B4%CE%B7#%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82

10. Πηγή: [iefimerida.gr](https://www.iefimerida.gr) - <https://www.iefimerida.gr/ellada/diki-topaloydi-agoreysi-tis-eisaggeleas>.

11. Πηγή: Η εφημερίδα των Συντακτών: https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/243188_eisaggeleas-sti-diki-topaloydi-enohoi-gia-ola-kai-oi-dyo].

τρίτων που δεν είναι μέρος της δίκης και δεν κατηγορούνται ή να αποκαλείται ο ένας κατηγορούμενος «τέρας», σε μια υπόθεση κατά την οποία οι δράστες, είχαν ήδη ομολογήσει:

«... Ο πατέρας του Ροδίτη έκανε το τέρας που είναι σήμερα ο γιος του. Ο πατέρας του, που γυμνάζεται γιατί θέλει να δείχνει ωραίος σε αυτή την ηλικία, έχει αφήσει έναν εν δυνάμει εγκληματία να κυκλοφορεί ελεύθερος...».¹²

Τα παραπάνω αποσπάσματα θέτουν ειδικότερα ζητήματα καλής αφομοίωσης των διατάξεων του άρθρου 332 ΚΠΔ, ζητήματα προκαταλήψεων, λογικές απορίες, καθώς δεν είναι πρόδηλο που συνεισφέρουν στην τεκμηρίωση αποδείξεων και τέλος, αναπαράγουν προσβλητικές και σκοταδιστικές απόψεις, στα όρια του κοινωνικού ρατσισμού, οι οποίες συσχετίζουν την ηλικία, την περιποίηση του εαυτού με την ανοχή προς το δράστη και το έγκλημά του. Ενώ όμως, αναπτύσσονται προτάσεις σε ένα φορτισμένο συγκινησιακά κλίμα ακροατηρίου, ταυτόχρονα αγνοείται μια σειρά γνωστών εγκληματολογικών και ψυχολογικών επιστημονικών πορισμάτων, δηλαδή, ότι τα σεξουαλικά εγκλήματα έχουν κατά κανόνα ένα υπόβαθρο προηγούμενης θυματοποίησης του δράστη, συχνά μέσα στην οικογένεια, διαπράττονται μέσα σε συγκεκριμένες ψυχικές εντάσεις και έχουν πράγματι ένα περιβάλλον φόβου/ανοχής και τέλος, ότι καμία σχέση δεν έχει το επίπεδο εκπαίδευσης των δραστών.¹³

Η δολοφονία Φύσσα

Στην υπόθεση της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα¹⁴ από την οργάνωση/ κόμμα Χρυσή Αυγή, η εισαγγελική αγόρευση επίσης ξεσήκωσε αντιδράσεις (όχι μόνον από κοινωνικές και πολιτικές οργανώσεις αλλά από την πλευρά των θυμάτων), επειδή η δικαστική λειτουργός διατύπωσε την άποψη (αντίθετη με κάθε στοιχείο που είχε προσκομιστεί, όπως δημόσια έθεσε η πολιτική αγωγή), ότι η Χρυσή Αυγή δεν συνιστά εγκληματική οργάνωση, ότι η δολοφονία Φύσσα δεν ήταν προσχεδιασμένο έγκλημα και ότι για θεωρηθεί το έγκλημα αυτό αποτέλεσμα δράσης εγκληματικής οργάνωσης, θα έπρεπε να υπάρχει σαφής εντολή για τη δολοφονία.¹⁵ Αντίθετα, κατά την νομολογία, όπως υποστηρίχθηκε, και την ίδια τη ratio του ν. 2928/2001 η οργάνωση

12. Πηγή Έθνος: https://www.ethnos.gr/apopseis/105523_einai-problimatiki-i-eisaggeliki-agoreysi-sti-diki-topaloydi.

13. Βλ. Avτί άλλων Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R (eds) (2002), *World Report on Violence and Health*. World Health Organization, Geneva, 160· Tyler Kimberly A. (2002), “Social and Emotional Outcomes of Childhood Sexual Abuse: A Review of Recent Research,” *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 7 (6), November/December, 567–589.

14. Βλ. για τη δολοφονία Φύσσα, <https://jailgoldendawn.com/%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%CE%B4%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%86%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85-%CF%86%CF%8D%CF%83%CF%83%CE%B1/>.

15. Protagon.gr σε <https://www.protagon.gr/epikairota/mia-apantisi-apo-ton-niko-alivizato-stin-eisaggelea-tis-dikis-tis-xrysis-avgis-44341981599>.

είναι εγκληματική, εφόσον συστάθηκε για να διαπράξει εγκληματικές πράξεις. Έτσι, για να καταλογιστεί η ευθύνη σε όλα τα μέλη είναι αρκετό να υπάρχει μόνον ένταξη σε οργάνωση που χαρακτηρίζεται εγκληματική, εφόσον έχει διαρθρωμένη δομή, διακριτούς ρόλους, αλληλοϋποστηριζόμενους ή αυτοτελείς, ανεξάρτητα αν ο ένας γνωρίζει τα καθήκοντα που αναλαμβάνουν οι άλλοι.¹⁶ Τέλος, η Εισαγγελέας «...παρά τα όσα τεκμηριώνονταν από όλα τα αποδεικτικά στοιχεία πρότεινε την αθώωση όλων των κατηγορουμένων ...πλην ενός. Του καθ' ομολογία δολοφόνου του μουσικού Παύλου Φύσσα, Γιώργου Ρουπακιά...», χωρίς να συνεκτιμηθεί η τρέχουσα τότε ποινική τους κατάσταση.¹⁷

Από την πλευρά της η πολιτική αγωγή υποστήριξε ότι επιλεκτικά αξιοποιήθηκαν τα στοιχεία που προσκομίσθηκαν ως αποδεικτικό υλικό (δημοσιοποιημένη αγόρευση) και αναδείχθηκαν έτσι ζητήματα μεροληψίας προς όφελος των δραστών. Προκύπτει επιπλέον, ότι στα στοιχεία που κατατέθηκαν και δεν αξιολογήθηκαν, περιλαμβάνεται σωρεία καταδικαστικών αποφάσεων από το 1996 για επιθέσεις που εκτέλεσαν ομάδες της Χρυσής Αυγής και τα αποτελέσματα των επιθέσεων των ομάδων της Χρυσής Αυγής που αποτυπώθηκαν στις εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη το 2013, η οποία καταλήγει ότι έχουν ένα συγκεκριμένο *modus operandi* και επίσης, στη διαπίστωση ότι «κανένα άλλο κόμμα δεν κατέβασε τάγματα εφόδου στους δρόμους της Ελλάδας»^[18]. Στη προκείμενη περίπτωση αναδύεται μία περίπτωση επιλεκτικής λειτουργίας του θεσμού του Εισαγγελέα, που επηρεάζει την απονομή δικαιοσύνης, αλλά μπορεί να συνιστά και μέρος της επαγγελματικής λειτουργίας των εισαγγελικών λειτουργών. Σε κάθε περίπτωση προκύπτει και εδώ το ερώτημα σχετικά με τους όρους υπό τους οποίους διαμορφώνεται η γνώμη των εισαγγελικών λειτουργών και τους εξω-νομικούς παράγοντες που την επηρεάζουν (βλ. και προηγ) και κατ' επεκταση το βαθμό επίδρασής τους στην απονομή της δικαιοσύνης.

Λαμβάνοντας υπόψη τους προβληματισμούς και τα παραδείγματα που προαναφέρθηκαν, έρχεται στη συζήτηση αφενός το ζήτημα των λαϊκισμών η επιλεκτική λειτουργία κατά την ποινική δίκη στο στάδιο της διαδικασίας στο ακροατήριο.

16. Βλ. Παπαδάκης, Κ. 2020, «Η απάντηση στην εισαγγελική πρόταση, Πραγματικά και νομικά ζητήματα», σε Τέσση Γ., Ψαρράς Δ., επιμ., (2020), *Το κατηγορώ των θυμάτων. Από τις αγορεύσεις της πολιτικής αγωγής*, Μέρος Πρώτο, *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Αθήνα, 128-157 αντί άλλων κατάθεση Καθηγητή Ν. Αλιβιζάτου <https://www.protagon.gr/epikairota/mia-apantisi-apo-ton-niko-alivizato-stin-eisaggelea-tis-dikis-tis-xrysis-avgis-44341981599>).

17. <https://www.tanea.gr/2020/10/07/greece/law/i-eisaggeleas-pou-eixe-athoousei-tous-xrysaygites/>. Προσβάσιμο 30.11.2020

18. Βλ. ενδεικτ. για όλα Σκαρμέας, Κ., (2020), «Αποσπάσματα από την αγόρευση...» σε Τέσση Γ., Ψαρράς Δ., 78-82, 83, 87.

Λαϊκισμοί και ποινική δικαιοσύνη

Όπως είναι γνωστό, ο ποινικός λαϊκισμός είναι εκείνη η τάση που αξιοποιεί την αντεγκληματική πολιτική για την αύξηση της πολιτικής - εκλογικής επιρροής ενός κόμματος. Αναπτύσσεται δηλαδή για να κερδηθούν ψήφοι χωρίς να υπολογίζεται η ποινική της αποτελεσματικότητα.¹⁹ Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίζεται η αυστηροποίηση των ποινών, στοχοποιείται ο τρόπος ζωής των δραστών ή θυμάτων ανάλογα, υποστηρίζεται ότι η φυλακή είναι ένα αποτελεσματικό μέσο αντίδρασης στο έγκλημα, καθώς έτσι αποσύρονται οι εγκληματίες από την ελεύθερη κυκλοφορία,²⁰ ότι οι κρατούμενοι ευνοούνται σε βάρος των θυμάτων και του νομοταγούς κοινού, ανακαλώντας ως παράδειγμα περιστατικά ιδίως ειδικών εγκλημάτων,²¹ με αποτέλεσμα η συζήτηση για το έγκλημα και την ποινή να γίνεται με όρους συναισθηματικής φόρτισης και χωρίς λογικές κρίσεις,²² παρά το γεγονός ότι έρευνες για τη στάση της κοινής γνώμης δεν δείχνουν ότι είναι εκ προοιμίου υπέρ των αυστηρών ποινών.²³ Επιπλέον η έμφαση που δίνεται σε κάποια εγκλήματα υποβαθμίζει άλλα. Έτσι υποστηρίζεται ότι η έμφαση στους δράστες συγκεκριμένων σεξουαλικών εγκλημάτων από τους ποινικούς λαϊκιστές, άφησε στη σκιά τη μεγάλη μάζα των σεξουαλικών εγκλημάτων και σεξουαλικών καταχρήσεων, που κατά κανόνα αφορούν τη θυματοποίηση μέσα στη οικογένεια.²⁴

Κατ' αναλογία με τον ποινικό λαϊκισμό μια άλλη τάση που ορίζεται ως *δικαστικός λαϊκισμός*, διαμορφώνεται μέσα στις αίθουσες των δικαστηρίων. Ο δικαστικός λαϊκισμός είναι ένα φαινόμενο στο πλαίσιο του οποίου οι αποφάσεις και οι ενέργειες των δικαστηρίων καθοδηγούνται από την αντίληψη που έχουν οι μάζες ή ορισμένες ομάδες για τη δικαιοσύνη και περιγράφεται με τα ακόλουθα στοιχεία: υπερβολή και υπερέμφαση στο συγκινησιακό φορτίο μιας υπόθεσης, ταύτιση με το θύμα ή με το δράστη και κατά συνέπεια ανάπτυξη μιας επίφασης απονομής δικαιοσύνης, χωρίς δικαιοκρατικά κριτήρια, απλουστευτική θεώρηση της υπόθεσης, που της αφαιρεί τη συνθετότητα ή και την πολυπλοκότητά της, απλούστευση νομικών ζητημάτων και ερμηνευτικών μεθόδων και διεκδίκηση της πρόταξης της «πραγματικής έννοια του νόμου», ενώ η εύλογη διαφωνία, αντιπαράθεση ή κριτική αντιμετωπίζεται ως θεμελιωδώς παράνομη.²⁵

19. Roberts J. V., et. al., 2003, *Penal populism and public opinion: Lessons From Five Countries*, Oxford University Press, Oxford, New York, σελ. 5.

20. Pratt J. (2007), *Penal Populism*, Routledge, Oxon, NY, σ.14.

21. Pratt, J. (2007), 12.

22. Pratt J. (2007), 17.

23. Roberts J. V., et. al., 126.

24. Roberts J. V., et. al., 142.

25. Bernstein, A. Staszewski, G., *Judicial Populism*, 43. Προσβάσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3694132> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3694132>, (September 16, 2020).

Ο δικαστικός λαϊκισμός έχει πολλά κοινά με τον κοινό πολιτικό λαϊκισμό και που παρά τις αντιδικαιοκρατικές αντιλήψεις έχει γίνει αποδεκτός στη γενική νομική θεωρία. Ταυτόχρονα όμως, αντανακλά κατ' αποτέλεσμα μια ελλιπή κατανόηση και αφομοίωση του ρόλου που κατ' ουσίαν καλείται να επιτελέσει ο δικαστής ή ο εισαγγελέας στην Ποινική δίκη και με το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο. Ένα τέτοιο φαινόμενο θέτει και το ζήτημα της επαγγελματικής διαμόρφωσης των δικαστικών λειτουργιών και ειδικότερα των εισαγγελέων.²⁶

Η επιλεκτική λειτουργία του συστήματος απονομής δικαιοσύνης

Όπως προαναφέρθηκε το δεύτερο ζήτημα που προέκυψε από τις παραπάνω υποθέσεις αφορά την επιλεκτική συνεκτίμηση των αποδείξεων από την εισαγγελία και κατ' επέκταση, το ζήτημα της διαμόρφωσης της συνείδησης του εισαγγελέα και των ορίων της ελευθερίας του²⁷ κατά την τελική φάση της κύριας διαδικασίας στο ακροατήριο. Κατ' αρχάς είναι σαφές ότι και για τον Εισαγγελέα ισχύουν, κατ' αναλογία με το δικαστή, οι θεμελιώδεις αρχές της ποινικής δίκης και επομένως, ισχύουν και για τον εισαγγελέα οι ίδιες αρχές ως προς την εκτίμηση των αποδείξεων από το δικαστή. Υπό αυτήν την έννοια, η κρίση του Εισαγγελέα διαμορφώνεται με βάση αξιολογήσεις για το αποδεικτικό υλικό, τους μάρτυρες, τους διάδικους, πάντα υπό το πρίσμα της απόλυτης ουδετερότητας: όπως αναφέρεται και στη Γνωμοδότηση του Συμβουλίου των Ευρωπαίων Εισαγγελέων, οι εισαγγελείς έχουν υποχρέωση ουδετερότητας, ανεξάρτητα από το τι πιστεύουν οι ίδιοι και πρέπει να σέβονται την πολυμορφία.²⁸ Πέραν τούτου το θεσμικό πλαίσιο αξιολόγησης και επιθεώρησης των δικαστικών λειτουργιών περιλαμβάνει μια σειρά κριτηρίων και διαδικασίες αξιολόγησης που συσχετίζονται άμεσα με την εκπλήρωση των καθηκόντων τους και με τις αποφάσεις που παίρνουν κατά την ποινική δίκη.²⁹ Συγκεκριμένα, στο άρθρο 84 και 85 ΚΟΔΚΔΛ περιγράφονται αναλυτικά οι διαδικασίες επιθεώρησης και αξιολόγησης των δικαστικών λειτουργιών. Οι δικαστικοί λειτουργοί αξιολογούνται με βάση μία σειρά από κριτήρια, όπως το ήθος, το σθένος και ο χαρακτήρας, η επιστημονική κατάρτιση, η κρίση και η αντίληψη, η επιμέλεια, η εργατικότητα και η υπηρεσιακή (ποιοτική και ποσοτική) απόδοση (άρθρα 84 και 85 ΚΟΔΚΔΛ). Ειδικότερα για τους εισαγγελικούς λειτουργούς αξιολογείται η *ικανότητα στην απονομή της δικαιοσύνης, τόσο στην προδικασία όσο και στη διαδικασία του ακροατηρίου*, καθώς και η *ικανότητα στη διατύπωση των προτάσεων, των διατάξεων που εκδίδουν και στο χειρισμό του προφορικού λόγου (άρθρο 85, ε')*, η συμπεριφορά τους γενικά και ιδιαίτερα στο ακροατήριο, καθώς και η κοινωνική τους παράσταση (άρθρο 85, στ'). Ειδική

26. Bernstein, A., Staszewski, G..

27. Βλ. και *Δήλωση του Bordeaux* <https://rm.coe.int/16807474c0>

28. Council of Europe, Consultative Council of European Prosecutors, *Opinion No 13(2018)*, par. 53, 54, σε. <https://rm.coe.int/opinion-13-ccpe-2018-2e-independence-accountability-and-ethics-of-pros/1680907e9d>.

29. Άρθρα 84 και 85 ΚΟΔΚΔΛ / v. 1756/88.

αναφορά γίνεται στους χειρισμούς του δικαστικού λειτουργού σε υποθέσεις διαφθοράς αξιωματούχων κλπ. Λείπουν, όμως, η πρόβλεψη συγκεκριμένων και κατάλληλων εργαλείων αξιολόγησης των παραπάνω ποιοτικών κριτηρίων. Τα κριτήρια αξιολόγησης δημιουργούν έτσι ένα τύπο ιδεατού εισαγγελέα, η επαγγελματική συνείδηση και νοοτροπία του οποίου είναι κρίσιμο ζήτημα, επειδή η ίδια η εισαγγελική στάση στην ποινική δίκη είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας διαπαιδαγώγησης και κοινωνικοποίησης στον νομικό πολιτισμό και τον εισαγγελικό κλάδο, που μεσολαβείται από το σύστημα εκπαίδευσης και από την πρακτική γνώση που προκύπτει στην καθημερινή δικαστηριακή πρακτική. Έτσι λοιπόν, για να ξαναγυρίσουμε στις υποθέσεις που προαναφέρθηκαν, η υιοθέτηση των λαϊκισμών, η διακριτική μεταχείριση διαδίκων, η επιλεκτική αξιοποίηση των στοιχείων, δεν είναι αποτέλεσμα της ιδιοσυγκρασίας του Εισαγγελέα, αλλά το αποτέλεσμα μιας τυπικής και άτυπης εκπαιδευτικής διαδικασίας. Για αυτό και η εκπαίδευσή των δικαστικών λειτουργών και ειδικότερα των εισαγγελέων είναι κρίσιμο ζήτημα προς διερεύνηση.

Η επαγγελματική διαμόρφωση των δικαστικών λειτουργών

Σύμφωνα με πορίσματα παλαιότερων συγκριτικών ερευνών στην Ε.Ε. υποστηρίζεται, ότι η εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών δεν πρέπει να περιορίζεται σε καθαρά τεχνικο-νομικά θέματα, αλλά πρέπει να περιλαμβάνει επιμόρφωση σε ζητήματα δεοντολογίας (ethics), διαχείριση υποθέσεων και διοίκηση δικαστηρίων (courts) πληροφορική τεχνολογία, ξένες γλώσσες, κοινωνικές επιστήμες και εναλλακτική επίλυση διαφορών και πρέπει να είναι πλουραλιστική, ώστε να εγγυάται και να ενισχύει την ανοικτή σκέψη του δικαστή ή του εισαγγελέα.³⁰

Γενικά ο δικαιοπολιτικός ρόλος των εισαγγελέων έχει υπογραμμιστεί και από τον ΟΗΕ. Σύμφωνα με την Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή του Συμβουλίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ, το 2012, «...οι εισαγγελείς είναι οι βασικοί παράγοντες της απονομής της δικαιοσύνης, και ως εκ τούτου πρέπει να σέβονται και να προστατεύουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και να υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμβάλλοντας έτσι στην εξασφάλιση της δέουσας διαδικασίας και της ομαλής λειτουργίας του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Οι εισαγγελείς διαδραματίζουν επίσης βασικό ρόλο στην προστασία της κοινωνίας από μια κουλτούρα ατιμωρησίας και λειτουργούν ως φύλακες στο δικαστικό σώμα...».³¹

Λαμβάνοντας υπόψη όσα έχουμε αναφέρει ως εδώ και υπογραμμίζοντας την ανάγκη περαι-

30. Leonardo Da Vinci Partnership Project, *Guidelines for initial training of judges and prosecutors*, http://www.cej-mjusticia.es/cej_dode/doc_users/doc/4_222_201327103538440.pdf

31. Knaul, G. (2012), *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers* A/HRC/20/19, 3.6.2012, UNGAm Human Rights Council, σελ. 18.

τέρω έρευνας στο πεδίο αυτό, είναι εύλογο αρχικά, να στραφεί το ενδιαφέρον στο σύστημα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των δικαστικών λειτουργών στην Ελλάδα για να εντοπίσουμε εκείνα τα πεδία εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και επανακατάρτισης, που ανταποκρίνονται στην ανάγκη να επαγγελματικής διαμόρφωσης ενός ιδεατού τουλάχιστον τύπου επαγγελματία εισαγγελέα, ο οποίος εκτός από καλή γνώση ποινικο-δικονομικών πρακτικών ζητημάτων, θα έχει και ανοικτή σκέψη, ως επαγγελματίας.

Με βάση το πρόγραμμα σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών μπορεί κατ' αρχάς να εξαχθούν πρώτα συμπεράσματα. Προκύπτει έτσι ότι η βασική εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών στην Ελλάδα έχει τα χαρακτηριστικά κατάρτισης, γεγονός εξορισμού προβληματικό. Οι υποψήφιοι δικαστικοί λειτουργοί υπάγονται σε ένα πρόγραμμα εντατικής εκπαίδευσης που δίνει έμφαση στην τεχνικο-δογματική νομική κατάρτιση τους και θεμελιώνει τη βάση για την επαγγελματική τους διαμόρφωση. Συνιστά μία αντινομία το γεγονός, ότι οι δικαστικοί λειτουργοί έχοντας διδαχθεί μαθήματα αποκλειστικά νομικο-δικονομικού περιεχομένου, αναμένεται να έχουν μια σειρά από ικανότητες όπως κριτική αντίληψη, ισχυρό φρόνημα και γνώσεις (βλ. προηγ. σχετ. προηγ. ΚΟΔΔΛ). Λείπουν από την εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών κύκλοι μαθημάτων ιστορίας, φιλοσοφίας, κοινωνιολογίας, πολιτικής επιστήμης που θα συνέβαλαν στην καλλιέργεια μιας κοινωνικο- νομικής κουλτούρας επαγγελματισμού. Αποτελεί κραυγαλέο παράδοξο η έλλειψη εγκληματολογικών μαθημάτων και μαθημάτων εμβάθυνσης της σωφρονιστικής επιστήμης και ανακριτικής. Ειδικότερα, με βάση το πρόγραμμα σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών στο δεύτερο στάδιο κατάρτισης υπάρχει ένα μάθημα «Θέματα σωφρονιστικού δικαίου - εποπτεία καταστημάτων κράτησης» που διδάσκεται μόνον 4 ημέρες. Προβλέπεται μόνον ένα μάθημα ανακριτικής που διδάσκεται λίγες ώρες. Αντίθετα, διαπιστώνουμε, ότι στο πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνονται μαθήματα που δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί η παρουσία τους εκεί, όπως το μάθημα «Εγκληματικές συμπεριφορές όπως παρουσιάζονται στην τέχνη» (!) που διδάσκεται ένα εξάωρο.³² Κατά την πρακτική άσκηση επίσης, στο πεδίο της πραγματογνωμοσύνης δεν υπάρχει κάποια πρόβλεψη για διδασκαλία εγκληματολογικού περιεχομένου πρακτικής άσκησης όπως π.χ. πραγματογνωμοσύνη για τη διερεύνηση των κινήτρων των δραστών ή πρακτική άσκηση στη διερευνητική συνέντευξη που αξιοποιείται στην εξέταση μαρτύρων κλπ, όπως θα απαιτούσαν σύγχρονες τάσεις.

Η διαδικασία επαγγελματικής κατάρτισης επομένως, έχει ιδίως τεχνικο-δικαιικό χαρακτήρα ενώ δεν προκύπτει πώς θα μπορούσε αυτή ή κατάρτιση να καλλιεργήσει ισχυρό φρόνημα προσήλωσης στη δεοντολογία του επαγγέλματος του εισαγγελικού λειτουργού, ώστε η εισαγγελι-

32. http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/programmata_spoudon/26_seira/26_eisagg_2o.pdf. Προσβάσιμο 30/11/2020.

κή κρίση να είναι αμερόληπτη και απροσωπώληπτη. Προφανώς το ζήτημα δεν εξαντλείται εδώ. Οι δύο υποθέσεις που χρησιμοποιήθηκαν ως παραδείγματα, δείχνουν ότι οι εξωνομικοί παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωση της κρίσης του εισαγγελέα (όπως είναι ο δικαστικός λαϊκισμός ή η επιλεκτική αξιοποίηση των αποδείξεων) είναι εξίσου σημαντικοί με τους νομικούς παράγοντες, καθώς μέσω των πρώτων μπορούν να παρακάμπτονται οι δεύτεροι και ταυτόχρονα, να μην μπορεί να υπάρξει άλλου τύπου έλεγχος ή αξιολόγηση παρά μόνον εκ των υστέρων. Προκύπτει επομένως ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης των άτυπων όψεων της ποινικής δίκης από την οπτική της Εγκληματολογίας, που η επιστημολογική της προσέγγιση το επιτρέπει.